Rättsgeografi som rättsvetenskap

Av universitetslektor Gustav Stenseke Arup[1]

De senaste decennierna har rättsgeografi utvecklats till ett viktigt forskningsfält inom rättsvetenskapen. Fördjupad kunskap om hur juridiken påverkar och påverkas av olika landskapsbilder såväl som analyser om hur rätten påverkar olika utrymmen i städer är exempelvis användbara för rättsvetare och jurister som arbetar med olika former av planering och miljörätt. Likaså är den geografiska kontexten ofta en viktig aspekt inom såväl migrationsrätt som folkrätt. Än så länge tycks det dock saknas en allmän introduktion till rättsgeografi på svenska. I artikeln ges därför en övergripande presentation av kunskapsfältet och av några centrala rättsgeografiska begrepp.

1 Introduktion: Var är rätten?

Även om juridiken med nödvändighet existerar i rumtiden har frågor om dess fysiska lokalisering ofta förbisetts av såväl rättsvetare som jurister. Den australiska rättsfilosofen Margaret Davies skriver att när vi istället för att fråga *vad* rätten är frågar oss *var* rätten är, på ett advokatkontor, i en domstol, i människors hem, på gatan, i livmodern, på havet, i skogen, eller inpräntade på våra kroppar och i våra sinnen, framträder rätten som någonting annat än abstrakta ansamlingar av generella regler.[2] Rätten kan då studeras som någonting konkret eller fysiskt i tillvaron. Vad rätten är och vad den gör blir då även en fråga om var och hur rätten blir till. Inom den moderna rättsgeografin har liknande frågor om rättens lokalisering undersökts sedan 1980-talet vilket inte minst lett till intressanta rättsteoretiska insikter om rättens rumslighet. Rättsgeografin är dock inte enbart av teoretiskt intresse. Det är en skolbildning som präglas av empiri och verklighetsnära forskning om rättsreglers geografiska kontext och som därmed bör vara av intresse även för praktiskt verksamma jurister. Inom den svenska rättsvetenskapen är rättsgeografi dock ett relativt ungt fält som hittills gett upphov till få publikationer på svenska. I den här artikeln försöker jag därför ge en kortare introduktion till kunskapsfältet.

I avsnitt 2 ges en översiktlig introduktion till rättsgeografi såsom jag förstår fältet och i avsnitt 3 presenterar jag några centrala rättsgeografiska idéer kopplade till begreppen rum, plats och landskap och diskuterar vad de kan innebära för hur rätten kan förstås. Även om jag i den här artikeln försöker ge en generell introduktion till rättsgeografi och till begreppen har jag inte haft som ambition att ge en heltäckande bild.[3] En förhoppning är att jag genom att lyfta fram några idéer och

[1] Lektor i allmän rättslära på handelshögskolan vid Karlstads universitet.

[2] Margaret Davies, *Law unlimited* (Routledge 2017) s. 30.

[3] Jag har dock försökt vara generös med referenser i en del av mina fotnoter för att ge ledning och lästips till den som vill veta mer om rättsgeografi.

centrala rättsgeografiska teman och diskutera deras betydelse kan väcka intresse för den bredare rättsgeografiska forskningen.

2 Vad är rättsgeografi?

Rättsgeografi kan förenklat förstås som ett kunskapsfält som behandlar rätten från ett geografiskt perspektiv och som använder geografiska metoder, teorier eller begrepp för att förstå rättsliga fenomen. Rättsgeografisk forskning bedrivs av både kulturgeografer och rättsvetare och spänner från kulturgeografiska studier av rätten till mer renodlat rättsvetenskapliga studier som anlägger geografiska perspektiv.

Ett geografiskt perspektiv kan, återigen förenklat, sägas kännetecknas av fokus på rumsliga dimensioner, vad som finns på en plats, hur platser förhåller sig till varandra och på rörelser i rummet i allmänhet. Geografi spänner över flera områden. Från naturvetenskapliga fält som geomorfologi, glaciologi och biogeografi till samhällsvetenskapliga områden som politisk geografi, transportgeografi och ekonomisk geografi. Historiskt har geografiska ämnen förenats av intresset för de processer, ”naturliga”, politiska och kulturella, som formar jordytan.[4] Inte minst kartografi och att undersöka topografin i olika landskap har varit av central betydelse. Under 1800-talet uppmärksammades människors betydelse för utformningen av olika landskap allt mer och en del av den geografiska forskningen fick en mer samhällsvetenskaplig prägel. Under 1900-talet delade man inom den svenska akademin upp geografin i en naturvetenskaplig gren och en samhällsvetenskaplig gren. Alltefter sammanvävningen mellan naturliga och kulturella processer har uppmärksammats och studerats som en helhet inom olika grenar av geografin har den tydliga uppdelningen mellan natur- och kulturgeografi uppluckrats. Ämnet har också breddats de senaste tvåhundra åren från fokuset på jordytan till att analysera miljön och människans relation till sin omgivning mer generellt.[5] På Uppsala universitets informationssida om grundkursen i geografi beskrivs ämnet till exempel som ”ett tvärvetenskapligt ämne som beskriver och analyserar hur samhället och naturmiljön påverkar varandra”.[6]

Liksom geografi spänner rättsvetenskapen som bekant över flera olika fält, om än mer sällan naturvetenskapliga sådana. Juridik är ett av de klassiska universitetsämnena och sedan antiken har det studerats och analyserats av såväl jurister som filosofer, historiker och teologer. Den moderna rättsvetenskapen som en vetenskap spåras ofta till Friedrich Carl von Savignys studier i Tyskland i början av 1800-talet.[7]

[4] För en översikt, se Nationalencyklopedin, geografi. https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/geografi (hämtad 2025-12-03).
[5] Gabriel Bladh och Sofie Nilsson beskriver det på ett fint sätt i Gabriel Bladh och Sofie Nilsson ’Om att utveckla geografiskt tänkande i skolans geografiundervisning’ (2023) 11 Forskning om undervisning och lärande 8.
[6] https://www.uu.se/utbildning/amne/geografi.
[7] Minna Gräns, ’Allmänt om användningen av andra vetenskaper inom juridiken’ i Maria Nääv och Mauro Zamboni (red), *Juridisk metodlära.* (3:e uppl. Studentlitteratur 2025).

En betydande del av rättsvetenskapen utvecklades i Savignys efterföljd till att analysera rättssystemet som sådant och till att systematisera och analysera rättsregler på ett sätt som kunde användas i den juridiska praktiken. Samtidigt utvecklades delar av rättsvetenskapen i andra riktningar. Rättshistoria, rättsfilosofi, rättssociologi och rättsantropologi utgjorde tidigt egna forskningsfält och senare kompletterades rättsvetenskapen med ytterligare perspektiv som rättsekonomi, rättsinformatik och rättsmedicin. Det som framförallt förenar rättsvetenskapens olika grenar är intresset för rätten och rättsliga fenomen.[8]

Att såväl geografi som rättsvetenskap är relativt breda fält innebär att även rättsgeografin är något vag i konturerna. Man kan exempelvis läsa in rättsgeografiska aspekter i utpräglat kulturgeografiska studier som behandlar rättsliga fenomen, som Kenneth Olwigs klassiska *Landscape, Nature and the Body Politic*.[9] Likaså kan rättsgeografiska stråk finnas i rättssociologiska studier eller i rättsvetenskapliga verk som ligger närmare den juridiska praktiken om de ger uttryck för geografiska perspektiv. Det som framförallt skiljer rättsgeografi från exempelvis rättsantropologi och rättssociologi är fokuset på rättens omgivningar. Medan rättssociologer och rättsantropologer traditionellt ofta ägnat sig åt att förstå rätten i samhället eller hur rätten uppfattas och används av människor, intresserar sig rättsgeografer mer för hur rätten uppstår i, påverkar och samverkar med den omgivande miljön. Fokuset är därför mindre på rätten som social konstruktion och mer på sammanvävningen mellan det som kan betecknas som sociala och naturliga processer samt rummet eller landskapet som helhet.

Den rättsgeografiska forskningen inom rättsvetenskapen började ta form under 1980-talet och täcker numera ett brett spektrum av ämnen

[8] A.a.
[9] Kenneth Olwig, *Landscape, nature, and the body politic: from Britain's renaissance to America's new world.* (University of Wisconsin Press 2002).

och rättsområden.[10] Från miljörätt och markplanering,[11] migrationsrätt,[12] domstolar och fängelser,[13] till studier om territorium,[14] äganderätt,[15] och mer allmänna eller rättsteoretiska verk.[16] Sedan sekelskiftet har en del rättsgeografisk forskning drivits av kulturgeografer i Skandinavien.[17] I den svenska rättsvetenskapen är det dock först på senare tid som rättsgeografi har börjat få fäste. 2021 disputerade Aron Westholm i miljörätt med den utpräglat rättsgeografiska avhandlingen *Scaling Marine and Water Management* vid Handelshögskolan i Göteborg.[18] 2024 disputerade Kristina Wejståhl, även hon i Göteborg, med *At the Border – EU Law, Asylum and the Spatialities of Fundamental Rights*, en rättsgeografisk studie om asylrätt och EU:s yttre och inre gränser.[19] Sedan 2021 drivs också projektet *Rättsliga perspektiv på landskapsplanering för en hållbar klimatomställning* av forskare vid Stockholms och Uppsala universitet

[10] För en översikt över rättsgeografins historia, se Irus Braverman m.fl., 'Introduction: Expanding the Spaces of Law' i Irus Braverman m.fl. (red), *The expanding spaces of law: A timely legal geography* (Stanford University Press 2014).Tidskriften *Progress in human geography* har i tre omgångar publicerat tredelade artikelserier med noggranna översikter (referenserna här går till första delen i varje serie). David Delaney, 'Legal geography I: Constitutivities, complexities, and contingencies' (2015) 39 Progress in Human Geography 96; Alex Jeffrey, 'Legal geography 1: Court materiality' (2017) 43 Progress in Human Geography 565; Päivi Kymäläinen, 'Legal geography I: Everyday law' (2024) 48 Progress in Human Geography 352. Se även Tanya O'Donnell, Daniel F. Robinson och Josephine Gillespie (red), *Legal geography: Perspectives and methods* (Routledge 2019); Robyn Bartel och Jennifer Carter (red), *Handbook on space, place and law* (Edward Elgar Publishing 2021).

[11] Cristy Clark, *Legal Geographies of Water: The Spaces, Places and Narratives of Human-Water Relations* (Taylor & Francis 2025); Josephine Gillespie, *Protected areas: A legal geography approach* (Springer Nature 2020); Josephine Gillespie m.fl., 'Insights from Antipodean legal geography: Building an environmental legal geography scholarship' (2024) 48 Progress in Human Geography 316; Neil Harris, 'The spatial, material and temporal dimensions of planning regulations: A legal geography perspective' (2023) 24 Planning Theory & Practice 80.

[12] Kristina Wejståhl, *At the Border – EU Law, Asylum and the Spatialities of Fundamental Rights* (avh. Göteborgs universitet 2024); Nick Gill mfl. *Inside asylum appeals: Access, participation and procedure in Europe* (Taylor & Francis 2025).

[13] Se Alex Jeffereys artikelserie i Progress in Human Geography (n. 10).

[14] Gail Lythgoe, *The rebirth of territory* (Cambridge University Press 2024); Nicholas Blomley, *Territory: New trajectories in law* (Routledge, 2022).

[15] Nicole Graham, *Lawscape: Property, environment, law* (Routledge-Cavendish 2010); Amanda Byer, *Placing property: A legal geography of property rights in land* (Springer Nature 2023); Sarah Keenan, *Subversive property: Law and the production of spaces of belonging* (Routledge 2014).

[16] Mariana Valverde, *Explorations in Legal Geography: Law, Space and Regulation* (Routledge 2025); Matteo Niccolini, *Legal geography. Comparative law and the production of space* (Springer 2022); Mariana Valverde, *Chronotopes of law: Jurisdiction, scale and governance* (Routledge 2015); Andreas Philippopoulos-Mihalopoulos, *Spatial justice: Body, lawscape, atmosphere* (Routledge 2014); David Delaney, *The spatial, the legal and the pragmatics of world-making: Nomospheric investigations* (Routledge 2010).

[17] Inte minst genom kulturgeografer som Michael Jones, Kenneth Olwig, Don Mitchell, Tom Mels och Päivi Kymäläinen.

[18] Aron Westholm, *Scaling Marine and Water Management.* (avh. Göteborgs universitet 2021).

[19] Kristina Wejståhl, *At the Border – EU Law, Asylum and the Spatialities of Fundamental Rights.* (avh. Göteborgs universitet 2024).

som inkluderar Edith Lalanders rättsgeografiska avhandlingsprojekt.[20] Min egen avhandling, *Entangled Law*, framlagd på Handelshögskolan vid Karlstads universitet 2021, innehöll också en del rättsgeografiska element som jag sedan försökt utveckla vidare i några texter.[21] Än så länge är dock väldigt lite rättsgeografisk forskning utgiven på svenska och begreppet rättsgeografi tycks knappt ha använts.[22]

3 Rum, plats och landskap

3.1 Inledning

Tre begrepp som varit centrala inom geografi såväl som inom rättsgeografi för att lokalisera rätten och andra fenomen är rum, plats och landskap. I det här avsnittet fokuserar jag på några idéer kopplade till dessa begrepp och diskuterar vilken betydelse de kan ha för rättsteorin såväl som inom rättsvetenskapen generellt.

3.2 Rum

Det engelska ordet ”space”, som på svenska kan översättas till rum, rymd eller utrymme, har länge varit ett viktigt begrepp inom geografi.[23] En användbar, och något grovhuggen, distinktion görs ibland mellan rum i absolut och i relationell bemärkelse.[24] Att förstå rum i absolut bemärkelse innebär att rummet är en behållare, en bakgrund, det utrymme där saker händer. Rummet i relationell bemärkelse innebär istället att rummet uppstår i relationer mellan de processer och fenomen som verkar i rummet. Rummet är på så sätt inte den behållare vari allting sker, utan mer en aspekt av allting som sker.[25] Den relationella förståelsen för rummet, och olika utvecklingar av den, fick stor betydelse för geografin under andra hälften av 1900-talet och kom även att

[20] https://www.su.se/forskning/forskningsprojekt/r%C3%A4ttsliga-perspektiv-p-%C3%A5-landskapsplanering-f%C3%B6r-en-h%C3%A5llbar-klimatomst%C3%A-4llning.

[21] Gustav Stenseke Arup, *Entangled Law: A Study of the Entanglement of Wolves, Humans, and Law in the Landscape*. (avh. Karlstads universitet 2021); Gustav Stenseke Arup, ‘A legal geography of wolves in Swedish landscapes: a morphogenetic approach’ (2025) 17 Journal of Property, Planning and Environmental Law 118; Gustav Stenseke Arup, ‘Rätten i landskapet’, i Jack Ågren och Stefan Olsson (red), *Vänbok till Bengt Lindell* (Rättsvetenskapliga studier vid Karlstads universitet nr 6, 2024); Gustav Stenseke Arup, ‘Protecting wolves in anthropocentric landscapes: some reflections on the entanglement of wolves, humans, and laws’ (2024) 4 Global Journal of Animal Law 1.

[22] När jag söker på ordet på Korp, Språkbankens ordforskningsplattform (utvecklad vid Göteborgs universitet), ger det t.ex. noll träffar. Se https://spraakbanken.gu.se/verktyg/korp.

[23] För ett par översikter, se Stuart Eldens och Rob Kitchins avsnitt om space i Rob Kitchin och Nigel Thrift (red), *International encyclopedia of human geography* (Elsevier 2009). För en fördjupad översikt över begreppet på svenska, se Maria Rönnlund och Aina Tollefsen, *Rum: samhällsvetenskapliga perspektiv* (Liber 2016).

[24] Martin Jones, ‘Limits to “thinking space relationally”’ (2010) 6 International Journal of Law in Context 243.

[25] Jordan Agnew, ‘Space and place’, i Barney Warf och Santa Arias (red) *Handbook of Geographical Knowledge* (Routledge 2011).

påverka samhällsvetenskaperna i stort i det som kom att kallas ”den rumsliga vändningen”.[26]

Den rumsliga vändningen betecknar en teoriströmning inom samhällsvetenskaperna som tog fart under 1980-talet och som uppmärksammar inte minst hur rum produceras socialt. En fotbollsarena är exempelvis inte en neutral betongklump med en gräsmatta inuti utan en byggnad präglad av flera specifika sociala betydelser. På samma sätt finns det inget utrymme, vare sig i naturen eller i samhället, som är neutralt för oss människor. En bärande idé för den rumsliga vändningen är att rum därför även konstrueras av olika ekonomiska och politiska relationer och maktförhållanden. Att förstå samhället blir därmed alltid också en rumslig fråga.

Inom den internationella rättsvetenskapen har flera författare genom åren ansträngt sig för att överföra den rumsliga vändningen till rätten.[27] Av dem har Andreas Philippopoulos-Mihalopoulos haft särskilt stor betydelse för den svenska rättsvetenskapen där hans verk inspirerat en rad forskare.[28] I sitt verk Spatial Justice har han utvecklat en användbar förståelse för rätten som en sorts aspekt av rummet och även av rummet som en aspekt av rätten.[29]

Som Philippopoulos-Mihalopoulos visar formar rätten rummet på mer eller mindre uppenbara sätt. Detaljplaner och områdesplaner styr exempelvis vad som får byggas på olika platser, byggregler styr hur byggnader och rum får utformas. Vi har regler och processer för vilka naturområden som ska skyddas och hur skyddet ska utformas, vilka områden som får kalhuggas och bebyggas. I trafiken har vi vägskyltar som manifesterar trafikregler, och så vidare. Vi befinner oss på så sätt alltid i vad Philippopoulos-Mihalopoulos kallar ett *lawscape* bestående av utrymmen som skapas och regleras av rätten.

Men rätten påverkar oss också på mer omedvetna sätt. Rättsregler påverkar de normer vi lever efter, hur vi förhåller oss till varandra och vad som är tillåtet och inte i rummet. Hur vi rör oss och beter oss i, liksom överhuvudtaget uppfattar, rummet formas kontinuerligt av mer eller mindre osynliga rättsregler. Philippopoulos-Mihalopoulos beskriver det som att när rättsregler blir så pass osynliga och internaliserade av oss att vi inte ens reflekterar över att vi påverkas av dem har de blivit en del av atmosfären i rummet. Han drar det så långt som att kalla rät-

[26] Barney Warf och Santa Arias, *The Spatial Turn. Interdisciplinary Perspective* (Routledge 2009).
[27] Yishai Blank och Issachar Rosen-Zvi, ‘The Spatial Turn in Legal Theory’ (2010) 10 Hagar: Studies in Culture, Polity and Identity 37; Braverman m.fl. (n. 10).
[28] Se t.ex. Jannice Käll, *Converging Human and Digital Bodies: Posthumanism, Property, Law.* (avh. Göteborgs universitet 2017); Merima Bruncevic. *Law, art and the commons* (Routledge 2017); Wejståhl (n 19); och inte minst min egen forskning (n. 21).
[29] Andreas Philippopoulous-Mihalopoulos, *Spatial Justice: Body, lawscape, atmosphere* (Routledge 2014).

ten och rummet för en tautologi: det finns inget rum (som vi människor kan finnas i) som inte också är rättsligt, och det finns ingen rätt som inte också är rumslig.[30]

Eftersom rättsregler är politiska och ekonomiska verktyg är rättens påverkan på rummet aldrig helt neutral. Att synliggöra de osynliga normer och rättsregler som blivit en del av atmosfären och analysera dem blir därför en kritisk uppgift för att uppmärksamma och verka frigörande från politiskt förtryck. Hur den fysiska tillvaron konstrueras och bör konstrueras blir därmed rättsliga frågor och kritiska uppgifter för rättsvetare att undersöka.

3.3 Plats

Om rum betecknar utrymme generellt, avses med plats ofta ett mer specifikt område. En plats är dock inte enbart en yta med vissa koordinater utan ett område som fått mening, betydelser i människors liv och i samhället.[31] Betydelserna av en plats är dock inte givna utan beroende av den natur och de byggnadsverk som finns på platsen liksom av vad människor och djur gör. Snarare än att utgöra en statisk enhet består platsen därför av olika samverkande processer som utvecklas i tiden.[32] Liksom rummet i övrigt konstrueras även platsen inte minst av olika sociala, ekonomiska och politiska krafter.

Även om teoretiserande kring rummet fått större genomslag inom rättsvetenskapen är platsen kanske ett mer naturligt begrepp att handskas med i juridiska analyser. Rättsordningen verkar vara full av platser som exempelvis naturreservat, kommuner, regioner och stater, med tydliga gränser och mandat för att utfärda föreskrifter. Rätten tycks ha en förmåga att territorialisera rum och fylla dem med en specifik mening, att med hjälp av gränser skapa juridiska platser som kan inordnas i rättsordningen och på så sätt även bidra till att forma fysiska platser.[33] Samtidigt kan juridisk territorialisering även dölja den rörighet och gränslöshet som många platser präglas av. I vår post-nationella tid påverkas många platser av regler och normer med helt olika ursprung samtidigt.[34] Regler från internationell nivå och EU-nivå sammanvävs med nationella regleringar, sedvanor och andra normer samt därtill präglas de digitala miljöer vi lever i av regelverk från multinationella

[30] Ibid. Se även t.ex. Andreas Philippopoulos-Mihalopoulos, 'And For Law: Why Space cannot be understood without Law' (2021) 17 *Law, Culture and the Humanities* 620.

[31] För en översikt, se Tim Cresswells avsnitt om place i Rob Kitchin och Nigel Thrift, *International Encyclopedia of Human Geography* (Elsevier 2009).

[32] Doreen Massey, *For Space* (Sage 2005).

[33] För en översikt över hur plats använts inom rättsgeografin, se Päivi Kymäläinen, 'Legal geography II: The possibilities and disruptions of place' (2025) 49 Progress in Human Geography 323.

[34] Jenny Kanellopoulou, 'Of place and law' i Tim Edensor, Ares Kalandides och Uma Kothari (red), *The Routledge Handbook of Place* (Routledge 2020). För en rad intressanta perspektiv på detta tema, se även Paul Schiff Berman (red), *The Oxford Handbook of Global Legal Pluralism* (Oxford University Press 2020).

företag.[35] Här framträder alltså en dubbel rörelse där juridiken formar platser genom att strukturera territorier och jurisdiktioner samtidigt som platserna formas av en rörig ansamling av normer och juridiska fenomen med olika ursprung.

Samtidigt som rättsregler med olika ursprung bidrar till att forma platser, har platser också betydelse för formandet av rätten.[36] Även om rättsregler ofta är utformade för att vara abstrakta och generella får de sin betydelse i konkreta och specifika situationer och relationer. Rättens effekter är inte minst beroende av hur människor på olika platser påverkas och förhåller sig till regler och normer. Även den fysiska omgivningen har betydelse. Ordentlig gatubelysning har exempelvis brottsförebyggande effekt, tjuvjakt är svårare att komma åt i stora skogsområden än i små, och så vidare.[37] Olika platser kan också präglas av olika formella och informella normsystem som påverkar hur människor förhåller sig till formella rättsregler.[38]

Ytterligare en aspekt som ett platsbaserat perspektiv kan belysa är betydelsen av att kunna anpassa rätten efter olika platsers förutsättningar. Detta kan ha betydelse både för rättsreglers effektivitet och legitimitet vilket inte minst varit en viktig insikt inom miljörätten.[39] Skyddade områden som naturreservat och nationalparker styrs exempelvis av några generella regler, men själva skydden är anpassade utifrån de specifika områdena. I planerings- och tillståndsärenden finns institutionaliserade samrådsprocesser som syftar till att ge människor som lever på platserna möjlighet till medbestämmande och inom rovdjursförvaltning strävar man efter att involvera de som lever närmast rovdjuren i processer på olika nivåer.

Att rätten är platsbunden har alltså åtminstone två viktiga konsekvenser. Dels innebär det en förståelse för rätten som något som uppstår på fysiska platser. Att även rättsregler som beslutas av riksdagen i Stockholm (vilket förvisso också är en plats) får effekt, betydelse och mening på fysiska platser innebär att rättsreglers existens i viss utsträckning är sammanvävd med hur de konstrueras på olika platser. Dels innebär rättens platsbundenhet att många rättsregler behöver vara flexibla och adaptiva för att få avsedd effekt på olika platser.[40] Här kan alltså två uppgifter för rättsvetenskapen skönjas: att undersöka hur rätten konstrueras olika på olika platser och att undersöka hur rättsregler kan utformas för att ta större hänsyn till platsspecifika förutsättningar och behov.

[35] Se t.ex. flera intressanta texter på detta tema i Nico Krisch (red), *Entangled Legalities Beyond the State* (Cambridge University Press 2021).
[36] Robyn Bartel, 'Place-speaking: Attending to the relational, material and governance messages of Silent Spring' (2018) 184 The Geographical Journal 64.
[37] Brandon C. Welsh, David P. Farrington och Stephen Douglas, *Effectiveness of Street Lighting in Preventing Crime in Public Places An Updated Systematic Review and Meta-Analysis* (Brottsförebyggande rådet 2021).
[38] Kymäläinen (n. 32).
[39] Robyn Bartel och Nicole Graham, 'Place in legal geography: Agency and application in agriculture research' (2023) 62 Geographical Research 193.
[40] Se t.ex. Brita Bohman, *Legal Design for Social-Ecological Resilience* (Cambridge university press 2021).

3.4 Landskap

Liksom rum och plats har landskap länge varit ett viktigt begrepp inom geografi. Till skillnad från de två förra begreppen finns även en rättslig definition av begreppet landskap. I den Europeiska landskapskonventionens första artikel definieras landskap som ”ett område sådant som det uppfattas av människor och vars karaktär är resultatet av påverkan av och samspel mellan naturliga och/eller mänskliga faktorer”. Ett landskap är alltså ett mer eller mindre avgränsat område som skapas av mänskliga och icke-mänskliga processer. I vissa fall kan landskapet betraktas som en plats, men i många fall utgörs det av många platser. Det som skiljer landskapet från plats och rum är kanske inte så mycket en definitionsfråga som en fråga om betydelser och perspektiv. Precis som begreppen har olika men överlappande betydelser i vardagsspråket används de på olika men överlappande sätt inom forskningen.

Landskapsforskning fokuserar ofta på större rumsliga sammanhang och på de samverkande mänskliga och icke-mänskliga processer som producerar landskapen.[41] På så sätt överlappar begreppet även med de ännu vidare begreppen miljö och omgivning. I en klassisk essä från 1925 beskrev den amerikanske geografen Carl Sauer landskapsforskning som studiet av just sammanvävningen av de fysiska och kulturella former som landskap utgörs av och hur de utvecklas över tid.[42] Under senare hälften av 1900-talet utvecklades ännu mer explicit processorienterade och relationella förståelser för landskapet.[43]

Landskapsbegreppet har varit föremål för en del rättsgeografiska studier av kulturgeografer i Skandinavien.[44] Kenneth Olwig har exempelvis studerat hur sedvanerätt växer fram i landskapet som ett samspel mellan mänskliga och icke-mänskliga processer.[45] Don Mitchell har visat hur sociala och ekonomiska ojämlikheter och orättvisor inte bara existerar i landskapen utan bidrar till att producera och utforma dem.[46] En hel del forskning har också skett kring den Europeiska landskapskonventionen, dess effekter och innebörd.[47]

I min egen forskning har jag använt ett landskapsperspektiv för att försöka förstå hur vargars rättsliga skydd formas i relationer mellan rättsregler, myndigheter och domstolar, politiska konflikter, fysiska

[41] Se t.ex. Gillian Rose, *Feminism and Geography: The Limits of Geographical Knowledge* (Polity Press 1993).
[42] Carl Sauer, ‘The Morphology of Landscape’ (1925) 2 University of California Publications in Geography [2] 19.
[43] Olivia Mason och James Riding, ‘Reimagining landscape: Materiality, decoloniality, and creativity’ (2023) 47 Progress in Human Geography 769.
[44] Michael Jones mfl (red), *Landscape, Law and Justice – 20 Years* (Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien (KVHAA), Konferenser 113, 2024).
[45] Kenneth Olwig, ’The Landscape of ‘Customary’ Law versus that of ‘Natural’ Law’ (2007) 30 Landscape Research 299.
[46] Don Mitchell, ’Landscape justice’ i Johanna Ohlsson och Stephen Przybylinski, *Theorising Justice* (Bristol University Press 2023).
[47] Michael Jones och Marie Stenseke (red), *The European Landscape Convention: Challenges of Participation* (Springer 2011); Se även Amy Strecker, *Landscape Protection in International Law* (Oxford University Press 2018).

processer i landskapen och vargarna själva.[48] Om man enbart ser till de rättsregler som reglerar vargförvaltningen kan vargarnas rättsliga skydd framstå som relativt starkt. Trots att vargarnas rättsliga skydd i grunden regleras av EU:s art- och habitatsdirektiv och därmed formellt sett är likartat i hela EU, har dock Tysklands vargstam ökat från ett fåtal till över tusen individer de senaste tjugo åren medan den svenska vargstammen legat mellan 300 och 400 i över tio år.[49] Det är förstås många faktorer som har betydelse för skillnaderna. Vargstammen i Tyskland kunde växa relativt fort bland annat eftersom de enkelt kunde vandra in från grannlandet Polen och finna habitat i gamla militärövningsområden som var relativt folktomma.[50] För att etablera sig i Sverige krävs det att vargar som vandrar in från Finland och Ryssland passerar de renbetesområden som sträcker sig ända ned till norra Dalarna. Eftersom närvaron av varg har väldigt negativ påverkan på rennäringen försvinner många vargar på vägen.[51] En annan aspekt är att de områden i södra Mellansverige där vargarna etablerat sig förvisso är relativt glesbefolkade men samtidigt långt ifrån folktomma. Inte minst har vargarna hamnat i konflikt med kulturen kring älgjakt eftersom de äter älg, jagar jakthundar och skapar rädsla och osäkerhet hos en del av de människor som vistas i skogarna.[52] Den så kallade ”vargfrågan” har dock fått en egen konfliktlogik där geografiska och kulturella aspekter, såväl som juridiska och politiska konflikter sammanvävts och sammantaget hämmat tillväxten av den svenska vargpopulationen. Inte minst Sveriges riksdag har fattat flera beslut om att hålla nere vargstammen på låga nivåer.[53] Den licensjakt som skulle bedrivas 2026 syftade exempelvis till att minska antalet vargar till en ny miniminivå. Kammarrätten i Sundsvall konstaterade dock att det saknades utredning i målet som gav stöd för minskningen.[54] En del av skillnaderna mellan Sverige och Tyskland i art- och habitatsdirektivets betydelse kan alltså spåras till de

[48] Stenseke Arup (n. 21).
[49] https://www.dbb-wolf.de/wolf-occurrence/confirmed-territories/development-diagram (hämtad 26 februari 2026); Linn Svensson et al., *Inventering av varg vintern 2024-2025* (Beståndsstatus för stora rovdjur i Skandinavien 1-2025, Grimsö: SLU 2025).
[50] Ilka Reinhardt m.fl., 'Military training areas facilitate the recolonization of wolves in Germany' (2019) 12 Conservation Letters e12635; Anne Jarausch m.fl. 'How the west was won: genetic reconstruction of rapid wolf recolonization into Germany's anthropogenic landscapes' (2021) 127[1] Heredity 92.
[51] Mariano Recio et al., 'Integrated spatially-explicit models predict pervasive risks to recolonizing wolves in Scandinavia from human-driven mortality' (2018) 226 Biological Conservation 111.
[52] Se t.ex. Erica von Essen, *In the gap between legality and legitimacy: Illegal hunting in Sweden as a crime of dissent* (avh. Sveriges lantbruksuniversitet).
[53] Prop. 2012/12:191 s. 35; bet. 2021/22:MJU24 punkt 12, rskr 2021/22:296; *Uppdrag till Naturvårdsverket att rapportera angivet referensvärde för varg (*regeringsbeslut 2025-06-26 LI2025/01301). Något som nyligen föranlett kritik från EU-kommissionen. Se EU-kommissionens brev Reporting on the conservation status of the wolf under Article 17 of the Habitats Directive, den 11 november 2025 till Klimat- och näringslivsdepartementet.
[54] Kammarrätten i Sundsvalls dom i mål nr 3170-25.

politiska, kulturella och socioekologiska processer som påverkar landskapens utformning såväl som rättsreglernas betydelse och effektivitet. För att förstå juridiken i de här frågorna är det därför även relevant att förstå den geografiska kontext där rätten framträder.

För rättsvetenskapen generellt kan landskapsperspektivet alltså exempelvis användas för att förstå hur normer uppstår i sammanvävningar mellan rättsregler och andra processer i landskapet. På så sätt kan det undersökas hur regler kan anpassas till olika landskap eller hur de kan utformas för att bäst uppnå avsedda effekter. För mig är landskapsperspektivet också ett teoretiskt verktyg för att utveckla en post-antropocentrisk förståelse för rätten som fenomen. Med post-antropocentrisk menar jag en förståelse för rätten som något som inte bara skapas av människor utan som något som uppstår i relationer mellan människor och icke-mänskliga processer i omgivningen. Genom att förstå exempelvis hur geologi, klimat och diverse socio-ekologiska processer bidrar till att forma rätten blir rättssystemet någonting mer än enbart en social konstruktion.

4 Avslutning

Rättsgeografi som kunskapsfält har potential att bidra med värdefull forskning om hur rätten samspelar med sin omgivning. I den svenska rättsvetenskapen har rättsgeografiska perspektiv hittills framförallt använts i miljö- och migrationsrättslig forskning, men användningsområdet är inte begränsat till något specifikt rättsområde och kan även vara intressant inom den juridiska praktiken. Genom att föra in rum, plats och landskap som analytiska kategorier förskjuts fokus från rätten som ett i huvudsak abstrakt normsystem till rätten som en rumsligt situerad och materiellt verksam ordning. Detta öppnar för nya sätt att analysera såväl rättens funktion som dess politiska och ekologiska implikationer. Rättsgeografi bör därför ha en given plats även i den svenska rättsvetenskapen. Hur ska vi annars kunna ta reda på *var* rätten är?